

ABONEMENT

Pour un an D. 2
Edition spéciale 500 Ptrs.

ADRESSE

“İdjtihad,, Constantinople

Téléph. St. 865
XXV ème ANNÉE
15 Fevrier. 1930

İCTİHAT

Türkçe ve Fransızca
İLMÎ, EDEBÎ, İKTİSADÎ
No: 291

ABONEMBN:

Seneliği [24 Nüsha] Türki-
ye için 21/2, hariç için 2
D. Âlâ kâğıdlısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihat Evi

Tarihi Te'sisi:
1904 — Genève
Yirmi beşinci sene
15 Şubat 1930

YARATMALI! [Créer]

Yazan: Fransa'nın sabık Başvekili

Edouard Herriot

— 3 —

İlmî politikanın inhitatı batı fakat devamlı oldu. 1848 tarihine doğru Ernest Renan kendisinde harab olmuş i'tikadlar yerine geçen yeni imani icmal ve ta'rif etmek ihtiyacını duyarak, şu optimist güzel kitabı yazdı: *L'Avenir de la Science*. Edebî düşünceler, ba'zı siyasi sukutî hayaller, ba'zı fikrî ta'biyeler [Diversions intellectuelles], eserini uzun müddet neşr etmemeye, saklamaya kendisini mecbur etdi. Bunu ancak hayatının akşamında neşr etdi. Fakat kitabının basılmasına muvafakat ettiği vakit, bunları tehakkuk ettirmek vesa'iti hakkında kendisini daha ziyade reybî kılmış isede tecrübenin fikirlerini, hemen hemen hiç değiştirmemiş olduğunu bize bildirmeye ihtimam etdi. Her halde 1848 in talebesi [yani genc E. Renan] ilmin kerib rolünü makinevi [machinal] politikayı, fırkaların "égoïsme," ini ve budalalığını yıkmak ilmin işi olduğunu sezmiş idi. Zamanın formüllerine göre bütün insanıyyete akli bir nizam tesavvurunu tatbik ediyordu; ilminden bir din yapıyordu; o zemandanberi fikirlerin terakkisi bizi, onda, bir usulden bir "méthode," dan başka bir şey görmemeye götürüyor. Fakat bu "idéaliste," anlıyordu ki maddî keşfiyyat ruh hayatını rahatsız ve ya tahdid etmek şöyle dursun bu hayat üzerine eyi te'sirler icra ederler; kavmlerin terbiyesini değiştirmek ve o zmana kadar bu imtiyazdan mahrum tutulmuş olan halk kitlesini ilmî terbiyeye, ilmî harse çağırarak lüzumunu şiddetle his ediyordu. Principler vaz' etti, bu principleri, teklif edeceğimiz tam tatbikatın aslında, menşesinde tekrar bulacağız.

Aynı devre doğru [1] H. Spencer ilmin tâbi'iyet halinde tutulmasına itiraz ediyor ve terbiyenin ıslahatı için mücadelede bulunuyordu. Devrinin ihtiyaçlarının bir müfredat defterini yaparak daha ozaman kîmya gibi bir ilmin san'yî nesciyyede, seker tasfiyesinde yahut birahanelerde veya ziraatde, gaz imalinde muhim rolünü isbat ediyordu. Geologianın yahut, ilmî [Rationnelle] biologia'nın zihnimize işgal etmesi icab eden mevki'ini izah ediyordu. Yazıyor, diyor, ki "İlmî tetebbü'ler ilmî tahasiller. son derecede mühimdir. Çünkü sanayi' ve ticaret hayatına hazırlamaya hizmet ederler.. Ma veka'ları bilmek kâfi değildir; insan istihsale ve mübadeleye alakadar olduğu vakit eşyanın *nîçin* ini ve *nasıl* ını, onların teselsül kanunlarını da bilmelidir. Hatta ekseriya diğer mavaka'ların da *nîçin*, *nasıl* ini ve teselsülünü bilmek gerektir. Şimdiden ilmî bilgilerin bulunmaması yüzünden para zayıfatı cem'iyyetimizde, bu kadar sık olunca, ilme bigâne kalacaklar için bu zia'lar ileride ne kadar daha çok sık ve büyük olacaktır!,"

Bu kuvvetli bir surette basiretkâr bir mantıkdı. Principlerin ta'mimine ihtimam ettiği bu ilmî politika ile Herbert Spencer, memleketinin yalnız maddî kuvvetini te'min etmeyi aramıyordu. Bu maksad bizim için kâfi olmadığı derecede ona da na kâfi idi. Ananevi "dogmatisme," den pek uzak olau bu ka'ideler yalnız üzerine zekânın kanunlarını, ferdi ve içtima'î bütün bir ahlakıyyeti ve hatta bütün bir "esthétique," i kurmak iddi'asında idi. Demeye cesaret ediyordu, ki bizzat san'at, hakikî san'at ilm üzerine

[1] **Akli, ahlâkî, bedenî terbiye hakkında** adlı kitabını teşkil eden dört bahs, dört mecmua mekalesi olarak intişar etmiştir, birincisi Vestminister mecmuasında; 1849 Temmuz ayında; ikincisi 1854 senesi Mayıs ayında Şimalî Bretagna mecmuasında; Diğer ikisi, *Revue trimestielle* in 1858 ve 185 seneleri Nisan aylarında çıkmıştır.

müessesedir, "ilm" san'atın altında gizlidir,, eger san'at ba'zı hemzad [inné] melekeler istilzam ederse yalnız ilm bu melekeler bütünü kuvvetlerini, bütünü müessiriyetlerini verebilir. [1]

Dahası var: ilm bizzat bir şi'irdir ilm danışmend insana, cahil insan için hayal ve hatırandan geçemeyen hadsiz, payansız "lyrisme,, menbe'ları açar; tabiatın istik-safında ilm insana da'ıma yeni hayraniyyet ve teheyyüc sebepleri arzeder. Hakikî bir riyazî, bir şairdir. Bir damla su, bir kar danesi parçalanmış bir kaya, isti'are "Métephore,,larla ta'rif olunmadıkları, başka dürlü ta'rif olundukları için daha azmı şairanedirler. Bir böcek, bir nebat, bilen kimsenin cahil kimse için olduğundan daha ziyade zengin "lyrique,, sunuhat mevzuları değildir? En naciiz yer sarmaşığı tüylü sakiyle, tırtıllı küçük yapraklariyle, bir haledyon çiçeği, bir duvar üzerinde, behar mevsimlerinde çayırları sarı renklerle bezeyen düğün çiçeği, hep bunlar hayatlarının sırrını anla maya merak eden bir müdekkik, bir müşahid için na mü tenahî tefekkür mevzuları arz eder. Tuveycin dilber sırrında bütün bir şi'ir mündemiç olduğu gibi bütün bir felsefe dahi mündemiçdir. "Fabre,, in [2] "lyrisme,, i Mistîral [3] in lyrisamine mu'adildir.

En sade principlerden başlayarak H. Spencer en yüksek mefhumlara, en yüksek fikirlere yükseliyor ve en ince ânâta "nuance,, lara nufuz ediyordu. Bizim, kürek mahkûmı zencirini sürüklediği gibi kendimizle sürüklediğimiz o "empirisme,, i mahkûm etmeye, kapamaya davet ederek zamanının adamına teklif ettiği yeni bir muvazene idi. (Bitmedi)

«1» Zikri geçen kitab sahife 38 ve 39

«2» Fabre çiçekler hakkında cazib tedkikatile meşhur bir Fransız enthomolgisidir. Bu tedkik ve müşahedeler 10 cild teşkil etmiştir. 1823-1915. A.D.

«3» F. Mistral Provence li bir Fransız şa'iridir. 18 0-1914. A.D.

Ziya Gök Alpın fikir menbalar

Bizde Türkcülükün ve milliyetçiliğin ilk kıvılcımlarını çok eski tarihlere kadar götürmek mümkündür. Fakat onun ilk defa ilmi ve sistematik bir surette ortaya atılması bu gün adı maalesef çok haksız bir nisyana uğrayan İzmirde Mehmet Necip beyin "Hizmet,, gazetesindeki neşriyat ile başlar. Bu neşriyat Türk milliyetçiliğinin tahakkuk etmiş ve edecek ideâllerinin şumullu bir programıdır.

I — Milliyet duygusu ve milli vicdanı uyandırmak.

II — Lisanda milli bir dil birliği vücuda getirmek.

III — Lisanda ilmi tasfiye, ve tahrir lisanına ilmi hücum.

IV — Milli bir edebiyatın lüzumu.

V — Halka doğruculuk.

VI — Garba doğruculuk Türk halkının yükselmesi ve ilerlemesi için garp medeniyetini kabulün mutlak bir zaruret bulunduğunu müdafaa.

1 — Türklerde milliyet duygusunu ve milli vicdanı uyandırmak için daha evvel Türklük ve Türk milleti ne demektir? Bunu anlamak icap eder. Millet hakkında yakın zamana kadar muhtelif telekkiler vardı. Onu "ırk,, olarak kabul edenlere mukabil "kavm,, zümresile izah edenler aynı ölkede oturan fertlerin mecmuuna millet adı verenlere karşı İslâm ve Osmanlılık ittihadı ileri sürenler, ona iradi bir mahiyet verenler... Necip bey muasır Psychologie, Sociologie, Lisaniyat alimlerini iyi tanıyordu. Bu ilimlerde vukuf sahibiydi. Türk milletini ve milliyetini İctimai bir görüşle bundan otuz sene evvel şöyle ne güzel tarif ediyor:

"Türklük doğrudan doğruya Türk adı altında anılan zümreyi ayırt eden lisan, tarîh, Edebiyat, Seciye, Akide gibi evsaf ve müessesatın verdiği "Millî vahdet,, dir; ferdiyet, bu millî vahdetin his